

Posudek oponenta diplomové práce Bc. Martina Masliše
„Izolované nominální tvary v staré řečtině“
předkládané v roce 2019 v Ústavu řeckých a latinských studií

I. Stručná charakteristika práce

Předkládaná diplomová práce spadá do oblasti diachronní lingvistiky. Jejím cílem je testovat hypotézu, že formálně izolované tvary mají větší tendenci podléhat sémantickým změnám. Vzhledem k tomu, že se pracuje se starořeckým materiálem, tedy s jazykem bez rodilých mluvčích, je prvním nutným krokem vypracování metod, kterými lze v případě mrtvého jazyka určit, jakým způsobem jeho rodilí mluvčí uspořádávali svůj mentální lexikon (zda pracovali spíše s lexémy jako celky, nebo s lexémy jako jednotkami analyzovatelnými na kořen a afixy), a dále která slova mohli vůbec rodilí mluvčí chápat jako izoláty. Na základě velmi přísně zvolených kritérií je vygenerována menší skupina slov, u nichž je možno tuto charakteristiku předpokládat, a v textech z období od 8. do 4. stol. př. n. l. je sledován vývoj jejich sémantiky. Na základě porovnání sémantického vývoje formálně netransparentních a transparentnějších tvarů je pak potvrzena počáteční hypotéza.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Pro autora předkládané práce mohu mít jen slova chvály. Jedná se o práci zralého badatele, samostatně a kriticky myslícího, který je zároveň odvážný v úkolech, které si klade, i opatrný a pečlivý v jejich řešení. Text, který předložil, je myšlenkově brilantní, zcela koherentní a formulovaný, i přes značnou složitost matérie, nanejvýš přístupně.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace

Text je strukturován velice přehledně a je napsán s velkým citem pro „žánr“ – má naprosto vyhovující rozsah i míru odbornosti. Teoretická část v přísně logických krocích postupně připravuje půdu pro část praktickou. Podle mého názoru v ní nic podstatného nechybí a argumentace jako celek je velice přesvědčivá.

Bylo by snad možné doporučit ještě více vnitřně strukturovat některé jednotlivé kapitoly. Při souvislém čtení sice délka a nestrukturovanost kapitol nepůsobí čtenáři – díky autorově schopnosti velmi srozumitelně a koherentně formulovat – problémy, nicméně potřebuje-li např. v textu něco zpětně dohledat, může tápat (příkladem je kap. 3 „Formální vlastnosti izolovaných lexém“, která v sobě kromě očekávaných teoretických úvah skrývá i informace o tvorbě konkrétního souboru dat, které mají být podrobeny analýze, a o nejvýznamnějším zdroji, se kterým mají být konfrontovány, tzv. *Etymologicum magnum*).

Osobně bych také považovala za čtenářsky vstřícnější, kdyby mnohé z informací uvedených až v Appendixu (např. sémantika kořenů) figurovaly již přímo v textu kap. 6 „Filologická analýza nominálních tvarů“ – k tomu, aby čtenář mohl kriticky sledovat výklad, tyto informace potřebuje znát, a nutnost neustálého listování v textu výrazně narušuje soustředění.

2. *Formální úroveň práce*

Nakolik dokážu soudit (text je psán ve slovenštině), je diplomová práce psána kultivovaným a velice srozumitelným stylem prostým jazykových neobratností. Zaznamenala jsem jen velmi malé množství překlepů a několik chybějících čárek ve složitějších souvětích. Bibliografické odkazy jsou v souladu s oborovými zvyklostmi, zkratky i grafické symboly jsou užívány konzistentně.

3. *Práce s prameny či s materiálem*

Vzhledem k tomu, že se nejedná zcela o můj obor, nejsem s to dostatečně erudovaně posoudit, zda autor využívá všechny relevantní sekundární prameny a zda nějaký důležitý text neopominul. Nicméně texty, se kterými pracuje, jsou do textu, dle mého názoru, zapojeny zcela náležitým způsobem; nikdy nejsou citovány zbytečně a vždy je zřetelné, co je citovaný, a co autorův názor.

Při práci s primárními prameny rovněž neshledávám žádné nedostatky. Možná s ohledem na to, že takto teoreticky orientovanou práci budou chtít číst i lingvisté pracující primárně s jinými jazyky, by nebylo špatné alespoň stručně popsat, jaké povahy jsou texty, z nichž autor čerpá materiál pro svou filologickou analýzu (v každém případě bych takové doplnění doporučila, bude-li chtít autor zpracovat výsledky této diplomové práce do odborného článku).

4. *Vlastní přínos*

Předložená diplomová práce je originálním badatelským počinem a v žádné ze svých částí není pouhým kompilátem. I v teoretické části autor kreativním a přesvědčivým způsobem propojuje různé lingvistické přístupy.

Určité nebezpečí v sobě nese už zvolené téma samo, tedy snaha přinést důkazy pro obecnělingvistickou tezi na základě materiálu z jazyka bez rodilých mluvčích, s omezeným korpusem textů velmi specifické povahy. Diplomová práce tak místy balancuje na hraně únosného vrstvení příliš mnoha nejistot. Už jen etymologické výklady izolovaných slov, které autor práce přebírá z prestižních etymologických slovníků, bývají mnohdy velice spekulativní (slovníky je od sebe navzájem přebírají, a tak ani fakt, že je jeden a týž výklad uveden ve více etymologických slovnících, nemusí nutně znamenat nižší míru spekulativnosti; na této věci ale samozřejmě autor této diplomové práce nemůže nic změnit). Veškeré soudy týkající se předpokladů o vnímání formální blízkosti, nebo naopak vzdálenosti u rodilých mluvčích je nutno chápat jako hypotetické; opatrně je třeba také nakládat s údaji o nízké frekvenci některých slov v literárních textech (která nemusí nutně odrážet frekvenci užívání v jazyce jako celku). Nicméně, autor si je všech těchto úskalí plně vědom, opakovaně to dává najevo, jeho formulace jsou přiměřeně opatrné a vlastně s ním ve všech jeho vývodech zcela souhlasím.

IV. Dotazy k obhajobě

V následujících bodech jsou shrnuty komentáře k těm místům v práci, která bych doporučovala ještě znovu promyslet nebo zpřesnit, pokud by autor měl v úmyslu s textem dále pracovat:

1) Sice to na podstatě výkladu vůbec nic nemění, ale přesto při argumentaci ve prospěch lexikonu jako souboru segmentovatelných jednotek nepovažuji za šťastnou volbu příkladu ἐρυθρός „červený“ (s. 12 a 17). Zdá se mi zcela nepravděpodobné, že by dítě při akvizici disponovalo dříve substantivem „červeň“ a slovesem „být červený“ a na základě nich pak odhadovalo význam adjektiva „červený“. Bylo

by dobré stanovit si jakási kritéria pro určení, co je vlastně v rámci „rodiny“ jejím „základem“ (mají být sémantická, nebo morfofonologická?).

2) Doporučila bych ještě lépe zargumentovat, proč se autor domnívá, že je – samozřejmě z hlediska tématu, kterým se zabýváme – starořečtina typologicky blíže arabštině než angličtině (s. 14). Na mne jakožto čtenáře, který nezná zdrojové citované studie o *primingu*, působí argumentace týkající se angličtiny, založená na dvojici *success – successor*, značně nedůvěryhodně: příklad tohoto páru se mi jeví jako velmi extrémní a účelový; popsaný typ *primingu* v arabštině může mít zase spojitost i se způsobem výuky mateřského jazyka ve školách. Co autor píše o starořečtině, se mi intuitivně zdá zcela správné, ale nepřesvědčuje mě argumentace na základě angličtiny a arabštiny. Jinými slovy, intuitivně bych také předpokládala (spíš na základě zkušenosti s vlastním mateřským jazykem), že byly v mentálním lexikonu starořeckého mluvčího uloženy převážně segmentovatelné jednotky, ale už za hranou přijatelné hypotetičnosti se mi zdají být výroky jako (s. 14) „a teda aj *priming* nebol jednoducho zablokovaný sémantickou odchýlkou pre páry kognátov“ nebo (s. 18) „... při akvizícii jednotky ἐπουθρός je formálna zhoda s jednotkou ἐπεύθος užitočnejšia než formálna zhoda *clear* s jednotkou *clearing* v prípade angličtiny“.

3) Na s. 15 nepovažuji za správnou formulaci o důkazu produktivity ablautu ještě v 5. stol. před Kr. na základě toho, že je doložen tvar σποργή od στέργω poprvé u Empedoklea; i kdyby bylo zcela jisté, že jde skutečně o Empedokleův neologismus, svědčilo by to spíš o rozsahu ablautu v řečtině a síle analogie, než o produktivitě samotné vokalické alternace.

4) Nepochopila jsem, odkud autor čerpá své přesvědčení o tom, že rodilí mluvčí neviděli sémantickou spojitost mezi slovy οὐρανός „obloha“ a οὐρεῖν „močit“ a že (s. 48) chápali vztah mezi signifiant a signifié v případě lexému οὐρανός jako zcela arbitrární. Má být důkazem (samo o sobě velmi bystré) pozorování, že „Aristofanés by si nenechal takový vtip ujít“ (s. 25)? Takovýto negativní důkaz, domnívám se, nemůže obstát.

5) V Appendixu u slov s vnitrořeckou sémantickou změnou (např. ἄγος) bych ocenila i informaci o doložení původního významu.

V. Závěr

Jak už bylo uvedeno výše, poznámky uvedené v předchozím bodě jsou pouhými doporučeními úpravy formulací, tak aby autorova argumentace získala ještě větší sílu. Na podstatě výkladu vůbec nic nemění a mimořádné kvalitě této diplomové práce žádným způsobem neubírají. Ráda bych maximálně povzbudila autora k další akademické práci, pro kterou má nepochybně ty nejlepší předpoklady. Předloženou diplomovou práci doporučuji k obhajobě a předběžně navrhuji klasifikaci *výborně*.